

June 2019 POLICY RESEARCH ALERT NO. 2

Wyzwania w nauce języka polskiego jako obcego i edukacji międzykulturowej na przykładzie Wielkopolski

Autorki:

Izabella Main¹, Elżbieta M. Goździak, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

This project has received funding from the European Union's
Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No. 770330.

¹Corresponding editor: imain@amu.edu.pl

Wyzwania w nauce języka polskiego jako obcego i edukacji międzykulturowej na przykładzie Wielkopolski (Polish Language Learning and Multicultural Education: Challenges in the Wielkopolska Region)

Liczba uczniów urodzonych za granicą uczęszczających do szkół podstawowych i średnich w Wielkopolsce znacząco wzrosła w ostatnim okresie. W roku szkolnym 2015/2016 w szkołach publicznych w regionie było 585 uczniów urodzonych za granicą. Od tego czasu liczba ta wzrosła pięciokrotnie i na początku roku szkolnego 2018/2019 wynosiła 3200 uczniów. Liczba uczniów urodzonych za granicą stale rośnie, szczególnie, że uczniowie przyjeżdżają i zaczynają naukę w szkołach w ciągu całego roku szkolnego.

Pomimo wzrostu liczebności populacji uczniów urodzonych za granicą, Polska pozostaje jednorodna pod względem językowym i etnicznym. 3200 uczniów stanowi zaledwie 0,6% ogółu 476 800 uczniów w Wielkopolsce. W rezultacie region nie ma dobrze rozwiniętych programów włączania uczniów i uczennic pochodzących z innych krajów do polskiego systemu oświaty ani programów edukacji międzykulturowej i globalnej wspierających integrację uczniów i uczennic z Polski z nowoprzybytymi. Nauczanie edukacji wielokulturowej i globalnej w polskich szkołach oparte jest na projektach, często krótkoterminowych.

Polityka nauczania języka polskiego jako obcego

Edukacja publiczna dla dzieci w wieku od 7 do 18 lat jest w Polsce bezpłatna i obowiązkowa. Zgodnie z przepisami wydanymi przez Ministerstwo Edukacji w dniu 23 sierpnia 2017 r. dzieciom nie znającym języka polskiego lub o jego ograniczonej znajomości przysługują minimum dwie godziny tygodniowo zajęć pozalekcyjnych z języka polskiego oraz dodatkowe zajęcia wyrównawcze z danego przedmiotu nauczania przez jeden rok szkolny. Liczba wszystkich dodatkowych godzin nie może przekraczać pięciu tygodniowo. Niektóre szkoły otworzyły oddziały przygotowawcze dla uczniów przybywających z zagranicy, jednak brak podstawy programowej dla uczniów takich klas, podręczników i materiałów do nauczania wpływa na trudności organizacyjne. Oddziały przygotowawcze nie były dotychczas ewaluowane i trudno jest ustalić ich skuteczność. Dzieci są również uprawnione do otrzymania wsparcia od dwujęzycznych i dwukulturowych asystentów. Praktyka ta jednak rzadko jest wdrażana z powodu braku środków finansowych organów prowadzących i braku chęci zorganizowania takiej pomocy (dyrekcje szkół często uważają, że nie ma takiej potrzeby).

Programy nauczania w szkołach publicznych koncentrują się w znacznej mierze na polskiej historii i kulturze, podczas gdy edukacja globalna, w tym różnorodność i pluralizm religijny, są praktycznie nieobecne w podręcznikach i planach lekcji. Zgodnie z umową podpisaną przez polski rząd i Watykan w 1993 r. duchowieństwo ma prawo organizować lekcje religii katolickiej w szkołach publicznych, trzydniowe rekolekcje religijne w okresie przygotowań do Wielkanocy, a także odprawiać msze katolickie na początku i na końcu każdego roku szkolnego. Każda szkoła współpracuje z instytucjami i organizacjami działającymi w środowisku lokalnym. Jednak w dużym stopniu to od dyrektora szkoły zależy z którymi instytucjami współpracuje, czy szkoła lub indywidualna klasa będą uczestniczyć w zajęciach pozalekcyjnych, w tym w wielokulturowych lub globalnych programach edukacyjnych proponowanych przez organizacje pozarządowe. Rodzice i uczniowie mają ograniczone możliwości uczestniczenia w podejmowaniu decyzji dotyczących programów nauczania i zajęć szkolnych. Sytuacja

ta może skutkować trudnościami, których doświadczają dzieci i ich rodzice, oraz kadra pedagogiczna a także pojawieniem się przypadków dyskryminacji osób uczących się języka polskiego jako obcego.

Regionalne próby nowych rozwiązań

W ostatnim czasie w Wielkopolsce pojawiło się zapotrzebowanie na wsparcie uczniów i uczennic urodzonych za granicą w celu zaspokojenia ich potrzeb edukacyjnych. Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu zatrudnił specjalistkę ds. uczniów imigrantów oraz współpracuje z doradczynią metodyczną języka polskiego jako obcego. Osoby te mają za zadanie:

- Wsparcia szkół, dyrektorów i nauczycieli w pracy w środowisku wielokulturowym
- Szkolenia nauczycieli, w tym nauczycieli języka polskiego jako drugiego/obcego oraz nauczycieli innych przedmiotów uczących cudzoziemców;
- Wypracowania dobrych praktyk ułatwiających integrację uczniów urodzonych za granicą w szkołach i klasach;
- Opracowania wielokulturowego ujęcia w nauczaniu.

Biorąc pod uwagę wyzwania, które stoją przed wielkopolskimi szkołami, zespół projektu NoVaMigra na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu zorganizował spotkanie eksperckie z udziałem decydentów i praktyków z Wydziału Oświaty Miasta Poznania, Kuratorium Oświaty w Poznaniu, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu, *Bilingualism Matters* z UAM, Ośrodków Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu, Pile i Kaliszu. Spotkanie odbyło się 13 marca 2019 r. pod hasłem **Edukacja wielokulturowa w Wielkopolsce**.

Spotkanie eksperckie poprzedziły dwa istotne wydarzenia: Kongres Edukacyjny EDUTEC w Poznaniu (28 lutego - 1 marca 2019 r.) oraz dyskusja z ekspertami z Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli (11 marca 2019 r.). Na zakończenie Kongresu zostało wygłoszone Stanowisko 3. Krajowego Kongresu Edukacji EDUTEC „Bezpieczna przystań w szkole wielokulturowej.” Dokument ten stanowił podstawę do spotkania eksperckiego. Uczestnicy dyskutowali o treści dokumentu oraz możliwych strategiach i programach edukacyjnych skierowanych do osób uczących się języka polskiego jako drugiego/obcego oraz planowanych przyszłych działaniach.

W wyniku tych dyskusji powstała grupa robocza ds. edukacji wielokulturowej, która planuje współpracę w przyszłości.

Rekomendacje w zakresie polityki i praktyki

Wszystkie wyżej wymienione działania są ważnymi inicjatywami, ale muszą im towarzyszyć szczegółowe wytyczne polityczne i programowe. Poniższe rekomendacje dotyczą głównie podmiotów lokalnych i regionalnych. Niektóre jednak powinny zostać wdrożone na poziomie Ministerstwa Edukacji. Wskazujemy w nawiasach grupy docelowe. Zaczynamy od zaleceń politycznych, a następnie sugestii programowych. Rekomendacje powstały w oparciu o Stanowisko 3. Krajowego Kongresu Edukacji EDUTEC „Bezpieczna przystań w szkole wielokulturowej” oraz dyskusje podczas spotkania eksperckiego pod hasłem **Edukacja wielokulturowa w Wielkopolsce w dniu 13 marca 2019 r.** pod hasłem **Edukacja wielokulturowa w Wielkopolsce**.

- 1) **Polityka edukacyjna powinna opierać się na zasadzie „najlepszego interesu dziecka” zapisanej w Konwencji o prawach dziecka (KPD) z 1989 r.** Polska jest sygnatariuszem KPD.

KPD podkreśla, że edukacja jest prawem i musi być dostępna bez dyskryminacji. Jest to szczególnie ważne w przypadku dzieci urodzonych za granicą, które mogą być wykluczone z możliwości edukacyjnych i dyskryminowane ze względu na rasę, pochodzenie etniczne lub religię. Edukacja musi uwzględniać **dobro** dziecka i ciągły **rozwój całego dziecka**. Oznacza to, że edukacja nie tylko koncentruje się na dziecku, ale jest czymś więcej niż dbaniem o rozwój poznawczy. Dotyczy to również rozwoju społecznego, emocjonalnego i fizycznego dziecka. Wymaga to również czegoś więcej niż konwencjonalnego podejścia. Raczej edukacja musi być skonceptualizowana z punktu widzenia dziecka i ze zrozumieniem powiązanych ze sobą potrzeb dziecka, które różnią się w zależności od indywidualnego rozwoju. Ma to szczególne znaczenie w przypadku edukacji dzieci migrantów lub uchodźców, których edukacja i rozwój mogły zostać zakłócone na skutek migracji.

- 2) **Polityka edukacyjna na wszystkich poziomach powinna obejmować specjalne rozwiązania dla osób uczących się języka polskiego**, niezależnie od tego, czy są to studenci urodzeni za granicą, czy powracający do Polski. Takie rozwiązania powinny być zainicjowane na poziomie Ministerstwa Edukacji i przekazane na szczebel regionalny, miejski i szkolny. Polityka edukacyjna winna być egzekwowana i monitorowana.
- 3) **Języka polskiego jako drugiego / obcego** powinni uczyć wyspecjalizowani nauczyciele posiadający odpowiednie przygotowanie pedagogiczne. Jest to sytuacja docelowa i idealna, zaś przygotowanie szkolenia dla nauczycieli języka polskiego jako drugiego / obcego może zająć trochę czasu i dodatkowych zasobów
- 4) Nauczyciele różnych przedmiotów dzieci uczące się języka polskiego jako drugiego/obcego powinni również być zachęceni **do podnoszenia swoich kwalifikacji** w celu zaspokojenia specjalnych potrzeb tych uczniów.
- 5) **Oprócz wiedzy i umiejętności programy nauczania powinny uwzględniać wartości wychowawcze**. Istnieje kilka podstawowych wartości o charakterze globalnym. Na przykład każde dziecko musi zrozumieć, co oznaczają prawa człowieka oraz jak można je opisać i potwierdzić w prostym języku, używając przykładów, które są powszechne w codziennym życiu i doświadczeniu dzieci. Wśród tych wartości jest znaczenie szacunku, które musi być oczywiste w kontaktach z dziećmi z różnych środowisk rasowych, etnicznych, religijnych i społeczno-ekonomicznych. Inne globalne wartości obejmują uczciwość i odpowiedzialność. Kluczową wartością jest też prawo do prywatności, zachowania języka i kultury kraju pochodzenia, które musi być rozumiane przez dzieci i szanowane przez środowisko szkolne.
- 6) **Przygotowanie pakietu startowego** zapewni powitanie uczniów i ich rodziców oraz sprawnie i spójnie przekaże najważniejsze informacje o szkole, programie nauczania i oczekiwaniach szkoły.
- 7) **Przygotowanie klasy do spotkania uczniów różnych narodowości, w tym**
 - a. Zebranie informacji o kulturze, języku i religii nowego ucznia (-ów) i omówienie ich w klasie;
 - b. uwrażliwianie uczniów i uczennice na wyzwania, jakie mogą napotkać przybysze w wyniku migracji;

- c. umożliwienie uczniom i uczennicom swobodnego zadawania pytań, wyrażania wątpliwości i emocji w atmosferze pozbawionej osądu;
 - d. stworzenie przestrzeni do proponowania własnych inicjatyw w celu stworzenia poczucia wspólnej odpowiedzialności za dobre przyjęcie nowej osoby.
- 8) Należy opracować **odpowiedni system wsparcia** dla nowo przybyłych uczniów i uczennic, aby zapobiec izolacji i dyskryminacji migrujących dzieci. Wsparcie to powinno obejmować co najmniej:
- a. zapewnienie przyjaznej atmosfery;
 - b. bwcstępną ocenę potrzeb;
 - c. cmonitorowanie postępów i nieprzewidzianych czynników zewnętrznych.

System ten powinien wspierać nowo przybyłych uczniów i uczennice zarówno psychologicznie, jak i pedagogicznie, w tym pomagać im w nauce języka polskiego i innych przedmiotów, a także wyjaśniać zasady obowiązujące w szkole oraz uczyć zachowań odpowiednich kulturowo i społecznie. Wsparcie to powinno opierać się między innymi na współpracy z asystentami kulturowymi i rówieśnikami.

- 9) **Należy przygotować i przeprowadzić zajęcia z antydyskryminacji i edukacji międzykulturowej dla nauczycieli, uczniów i pracowników szkół.** Zajęcia mają na celu przewyciężenie stereotypów i uprzedzeń oraz powinny dążyć do budowania postaw szacunku i tolerancji. Takie zajęcia powinny obejmować wiedzę na temat mechanizmów dyskryminacji, rozwijać umiejętności i postawy umożliwiające zapobieganie dyskryminacji oraz uczyć szacunku dla godności, wolności i równości wszystkich. Z jednej strony warsztaty te powinny uwrażliwić nauczycieli i uczniów na różnice kulturowe, ale także wskazać podobieństwa i fakt, że doświadczenie bycia migrantem jest tylko jednym z wielu elementów tożsamości.
- 10) Skutecznym narzędziem wymiany dobrych praktyk powinno być **stworzenie sieci współpracy nauczycieli i nawiązywanie współpracy z instytucjami wspierającymi wielo- i międzykulturowość.**
- 11) Wytyczne dotyczące przedstawionego wsparcia i pomocy powinny zostać **ujednolicone, a wdrażanie pomocy** powinno być na bieżąco **monitorowane.**

Opracowały Izabella Main i Elżbieta M. Goździak

Konsultacja: Izabela Czerniejewska

About NOVAMIGRA

Several, partly interconnected crises have profoundly challenged the European project in recent years. In particular, reactions to the arrival of 1.25 million refugees in 2015 called into question the idea(l) of a unified Europe. What is the impact of the so-called migration and refugee crisis on the normative foundations and values of the European Union? And what will the EU stand for in the future?

NOVAMIGRA studies these questions with a unique combination of social scientific analysis, legal and philosophical normative reconstruction and theory.

This project:

- Develops a precise descriptive and normative understanding of the current “value crisis”;
- Assesses possible evolutions of European values; and
- Considers Europe’s future in light of rights, norms and values that could contribute to overcoming the crises.

The project is funded with around 2.5 million Euros under the European Union’s Horizon 2020 research and innovation programme for a period of three years.

NOVAMIGRA Consortium

University of Duisburg-Essen (Germany)

Head of team: Prof. Dr. Andreas Niederberger (NOVAMIGRA Coordinator), Prof. Dr. Volker M. Heins

Hellenic Foundation for European and Foreign Policy ELIAMEP (Greece)

Head of team: Dr. Angeliki Dimitriadi

John Wesley Theological College Budapest (Hungary)

Head of team: Dr. Éva Gedő, Prof. Dr. Péter Tibor Nagy

Malmö University (Sweden)

Head of team: Dr. Brigitte Suter, Assoc. Prof. Dr. Christian Fernández

University of Milan (Italy)

Head of team: Prof. Dr. Alessandra Facchi, Assoc. Prof. Dr. Nicola Riva

University Paris 1 Panthéon-Sorbonne (France)

Head of team: Assoc. Prof. Dr. Isabelle Aubert, Assoc. Prof. Dr. Sophie Guérard de Latour

Adam Mickiewicz University in Poznań (Poland)

Head of team: Dr. Izabella Main, Dr. Elżbieta M. Goździak

Utrecht University (Netherlands)

Head of team: Prof. Dr. Marcus Düwell, Dr. Jos Philips

Northwestern University (USA)

Head of team: Prof. Dr. Galya Ben-Arieh

DOI 10.17185/dupublico/73568

License

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 Unported License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

Disclaimer

This work only reflects the authors' view. The European Commission is not responsible for any use that may be made of the information it contains.

DuEPublico

Duisburg-Essen Publications online

UNIVERSITÄT
DUISBURG
ESSEN

Offen im Denken

ub

universitäts
bibliothek

This text is made available via DuEPublico, the institutional repository of the University of Duisburg-Essen. This version may eventually differ from another version distributed by a commercial publisher.

DOI: 10.17185/duepublico/73568

URN: urn:nbn:de:hbz:464-20201211-123438-5

NoVaMigra - Policy Research Alert No. 2, **Polish translation.**

The English Version of this report is available at:

<https://doi.org/10.17185/duepublico/70449>

This work may be used under a Creative Commons Attribution - NonCommercial - NoDerivatives 4.0 License (CC BY-NC-ND 4.0)